

Þeir menn, sem einna mesta eftirtekt vekja, þegar hér er komið sögunni eða réttara sagt innganginum, því að sjálf mannkynssagan er naumast byrjuð ennþá eru ofauðungarnir-ameríksku. Eftir í þessum mönnum er óefað oft svipað og í fyrri mönnum þeim er brutust til ríkja, drektu allri mótsþyrnu í blóði og stofnuðu konunga- og höfðingættir. Því að styrjaldir, með öllum þeim hörmungum sem þeim fylgdu, hafa eigi aðeins verið fyrri þjóðhöfðingum til skemtunar, heldur fyrst og fremst gróðafyrirtæki. Cæsar og Napóleón — svo að eg nefni efstu tindana — urðu þúsundum þúsunda að bana og ollu óumræðilegum hörmungum, aðeins til þess að Cæsar og Napóleón gæti orðið auðugur og voldugur. Nú geta öflugir menn, sem eru glöggskyggir á hvað þeim horfir til fjárafra, og hafa ekkert annað fyrir augum, grætt ógrynni fjár án þess það þurfi að kosta þessa strauða af mannbólði. Að vísu hófu Rússar styrjöldina miklu við Japana, þar sem 500 000 manna létu líf, fyrst og fremst til þess að stórfurstarirnir og aðrir rússneskir ofauðungar gætu aukið við að „sinn;“ og 100 000 Englendinga létu líf og heilsu í Búastríðinu, að minnsta kosti meðfram af því að enskir ofauðungar, einkum af Ísraels ætt, vildu fyrir hvern mun auka eignir sínar með því að ná undir sig gullnámum Búa. En þetta eru þó undantekningar og vanalega nægja ofauðungunum friðsamleg rán; og þó að við og við skjóti sig maður, sem hefir við einhvern gróðahnykk fjáraflahákarlanna komist á vonarvöl, þá er það mannfalið auðvitað lítið hjá því, sem í styrjöldum verður.

Hvað mikið þessum mönnum getur orðið á- gengt sýnir best J. D. Rockefeller, „steinoliukongurinn“. Hann hefir á einum mannsaldri safnað sér meiri auðæfum en keisarar Rússlands og Austurríkis til samans og er þó hjá þeim samankomið fjársafn fjölda af kynslóðum. Mikinn hluta heimsins hefir Rockefeller gert sér skattskyldan, og nokkrir af þeim aurum sem vér ofborgum með hvern steinoliupott, eru dropar í það haf, sem eru tekjur steinoliukongsins.

Andrew Carnegie er nú raunar ekki eins auðugur og Rockefeller og jafnvel Rússakeisari kvað, einn af þjóðhöfðingjunum, vera nokkru efnaðri en Carnegie. En þó er „stálkonungurinn“ sennilega sá af ofauðungum þessara tíma, sem oftast er nefndur. Carnegie vill vera rithöfundur og hefir auðvitað hlotið mikið lof; það mætti vera lélegt sem ekki þætti lofsvert hjá þeim rithöfundi, sem hefir framundir 150 þúsund kr. í tekjur á degi hverjum. Því verður nú heldur ekki neitað að ýmislegt af því, sem Carnegie segir, er gott, og meira að segja himinhrópanði sannleikur, einsog það, að sá sem vill áfram í heiminum megi ekki neyta áfengis, og að það sé óvarlegt að ábyrgjast lántökur kunningja sinna o. s. frv. En þetta er efni, þar sem mönnum er síður vits vant en framkvæmdar, og það eru ekki slík spakmæli, sem gera rit og ræður Carnegies svo eftirtektarverðar, heldur undiraldan í þeim. Tilgangurinn er svo auðsær, og hann er sá að sýna að vel megi ofauðungarnir öfundlausir vera, því að bæði séu það beztu og þörfustu menn, og ekki sé orð gerandi á þeim lífsgæðum, sem auðurinn afi þeim. Að vísu geti þeir étið góðan mat en þar sé nú best að ofgera ekki, ef vel eigi að fara; þeir geti líka drukkið dýrindis vín; en ekki sé það nú heldur nema í meðallagi holt. Svo geti þeir haft dálítið skemtilegri húsa- kynni en almenningur. Til dæmis um það nefnir Carnegie nú ekki E. Schwab einn af aðalmönnum í stálfélaginu, sem ekki er heldur von. Schwab hefir nýlega látið gera sér íveruhús, sem kostar framundir 40 milj. króna, eða álíka og alþjóðareign Íslands, þessi þjóðareign, sem ekki kvað hafa getað aukist af því að farfuglarnir okkar — og alt það kyn — hefir grætt svo mikið á landinu. Þykir mér sumt ótrúlegra en það. En það er af Schwab að segja, að hann hefir lýst því yfir, að hann muni gefa bænum New York húsið dýra eftir sinn dag; hyggt hann þá fremur munu njóta þess öfundlaus meðan hann lifir og lengur þarf hann þess ekki við.

Fræg eru lofsyrði Carnegies um fátæktina, en frægust þó þau ummæli hans, að sá sem deyr auðugur hafi lifað sér til svívirðingar (eða deyi svívirtur). Það er og sannast, að Carnegie hefir gefið of fjár til bókasafna og annars, en þó eru fremur óvænlegar horfur um það, að hann deyi fátækur og ósvívirtur, því að á síðustu 8 árum er sagt að eignir hans hafi -- þrátt fyrir allar gjafir -- aukist um rúmar 200 miljónir króna, en Carnegie kominn fast að sjötugu. W. T. Stead, guðs og auðmanna vinur hefir spáð Carnegie því að hann muni verða niræður, og ætti því að vera langur gjafatími eftir enn; en tekjur hans eru svo afskaplegar að stálkongurinn mun ekki tremur tæma fésjóði sína, heldur en Þór tæmdi forðum hornið mikla hjá Útgarðaloka; og raunar hygg eg nú að Carnegie sé talsvert minni alvara en Þór var.

Trúmaður virðist Carnegie enginn vera að öðru leyti en því, að hann trúir á miljónir sínar. En flestir aðrir ofauðungar eru trúmenn miklir. Ekki svo að skilja, að þeir trúi á framfarir maunkynsins, einhveru hulin en gleðilegan tilgang alls heimsins, eða þá einsog Tennyson segir (með orðum Matthíasar): „að bætist tár og banaspjót, að bætist því sem leið og dó!“ heldur trúa þeir á alt það, sem hinir betri kænnumenn eru nú farnir að láta liggja í þagnargildi, af því að þeir sjá að það er úrelt og skaðar málefni trúarinnar. Að þeir trúa á Mammon og elska hann um alla hluti fram, einsog Carnegie, þarf varla að taka fram, en þeir trúa líka á Jehóva. Rockefeller yngri kvað halda biblíufyrirlestur einu sinni í viku, og líkt er sagt um fleiri. Það væri gaman að heyra hann einhverntíma skýra orðin: „fyr mun úlfaldi komast í gegnum nálarauga en auðugur maður í himnaríki“, en það er þó líklegt, að manni mundi ekki veitast sú ánægja þótt viðstaddur væri, og að hann mundi fromur sneiða hjá þeim.

Merkilegt er það annars, að nú á tímum eru það einkum auðmennirnir, sem hata hátt um það að þeir „elski Jesúm“. Það er alkunnugt að hin mikla trúarhreyfing síðustu árána er runnin ofan að, frá efstu og auðugustu stéttum mannfélagsins, einsog trúaðarhreyfingiu snemma á öldinni sem leið. En kristin trú er upphaflega komin hina leiðina, eins og menn vita enn þá betur. Og guðspjöllin fara ekki dult með það, að Jesús frá Nasaret hataði auðmenn; sjá setninguna um, úlfaldann og dæmisöguna um hinn ríka og hinn fátæka. Ríki maðurinn í guðspjall-

inu lofar fátækum að fá mola af borðum sínum og er þannig mjög góðgjörðasamur á auðmannavísu; til fulls sýnir hann ekki hvílikur ágætismaður hann er, fyrr en hann er í helvíti og kvölunum. Miklar kvalir útrýma hjá langflestum öllu öðru úr meðvitundinni; það er satt, afarmennið Skarphéðinn hefir hugsun á því þótt hann brenni í eldi, að forða öxi sinni frá að digna, svo að hún geti bitið banamenn hans; en hinn ríki maður hefir í kvölunum hugsun á því að reyna að verða öðrum til góðs. Og þó álitur hinn sæli Abraham hann ekki þess verðan að fá einn vatnsdropa á skrælnaða tunguna. Það sem steypir ríka mannum til helvítis, svo góður drengur sem hann er, virðist ekki vera neitt annað en það að hann er ríkur. — Og hvað mun þá verða um Rockefeller!

Mörgum stendur mjög mikill stuggur af ofauðungunum amerísku og hyggja að þeir muni breyta Bandaríkjunum í nokkurskonar Rússland, og að sú breyting sé jafnvel komin vel á veg; en auðvitað yrði það ekki gamla Rússland nákvæmlega upp aftur, því að ekkert sem ber við undir sólunni er nákvæm endurtekning á því, sem áður hefir verið. Yrði sú breyting til ills, svo víða sem lönd eru byggð, og til tafar mannkyninu á framfarbrautinni. Til ills yrði það líka fyrir ofauðungana sjálfa fyrr eða síðar og er hætt við að ýmsir þeirra mundu fljúga í loft upp í mörgum pörtum eins og hent hefir suma rússneska stórfursta, þegar líkingin með þeim væri orðin enn þá meiri.

Simskeyti segja, að flokkur Roosevelt's forseta hafi gengið mjög saman við kosningar síðast; eru það ill tíðindi, því að Roosevelt hefir mjög viljað halda í hemilinn á hinum amerísku stórfurstum Mammons.

Helgi Pjetursson.

Kögunarhóll.

Þorsteinn Erlingsson og aðrir hafa bent mér á, að orðið Kögunarhóll sé ekki neitt úr lagi fært, leitt af „að kaga“. Eg hefi — í sambandi við rannsóknir mínar á landinu — gert mér nokkuð far um að skilja örnefni, einkum að því leyti, sem þau eru náttúrulýsingar, og og hefir það vilt mig hér; því að Kögun-